

A nyíregyházi

1944

Izraelita

Hitközség lapja

Sófár

5764. Niszán VII. évf. 3. sz.

תשס"ד חודש ניסן 2004

1848-ban a korabeli népies szóhasználatról „mózes hitűek” számarányukhoz képest nagy létszámban csatlakoztak a Nemzetörtségbe, anyagi és emberi áldozatot vállalva a magyar haza polgári átalakulásában. Alig 40 évvel ezután a tisztaeszleli koholt per már kollektív zsidóellenes politikai felhanggal párosult. Újabb 40 év után Európában elsőként kiadták a zsidótörvényeket ...

„Magyar zsidók, vagy zsidó magyarok ?

A vagonok csak a vég kezdetekor érkeztek meg.

Magyarországon az 1848-as és az 1867-es emancipáció után a zsidóság tudatosan épült be a magyar közéletbe. Az ipar, kereskedelem, kultúra századvégi felvirágzásában, Budapest európai nagyvárossá alakulásában fontos szerepe volt a zsidó alkotóképességnek, szervezőkészségnek. Az első világháborúban a zsidó önkéntesek zöme a Honvédséghez jelentkezett, nem a K. und K. közös hadseregbe. Híresek voltak a veszélyes akciók vállalásáról, sokan közülük Tűzharcosok lettek, a Signum Laudis a kardokkal, a Nagyezüst, a Kisezüst került a mellükre. Mindennek mélyén ott izzott a bizonyítani akarás, hogy ők a zsidó vallású magyarok - mint ahogy katolikus, protestáns magyarok is élnek az országban - magyar tudósok, írók, vállalkozók, magyar katonatisztek.

Ez a meggyőződésük, hogy nemzetiségük magyar, vallásuk izraelita, egészen az első világháború végéig rendíthetetlenül szilárd volt, függet-

lenül attól, hogy a zsidóság melyik ágához tartoztak. Az emancipáció következtében ugyanis a zsidóságon belül kialakult az ortodoxia, a neológia és mostanra a statusquo ante, a reform zsidóság, azok között, akik vallási szempontból egyáltalán szóba

1 8 4 8

-

1 9 4 4

-

2 0 0 4

jöhettek. Ezek az irányzatok elsősorban a vallásos szigor és az asszimilációnak nevezett polgári beilleszkedés (öltözet, életforma, nyelv, kultúra) szempontjából különböztek, de a magyarsággal való identifikáció szempontjából nem. Például ez volt az egyik oka annak, hogy a cionizmus - magyar származású alapítója ellenére - a fasizmus előretöréséig nem tudott mély gyökeret eresztetni

Magyarországon.

A neológia és a reform zsidóság asszimilációja tökéletesen végbement. Az ő szempontjukból az ún. zsidókérdés nem az asszimiláció - hiszen 100%-nál jobban nem lehet asszimilálódni, - hanem az integráció, hogy vajon a magyar közélet befogadja-e a mégannyira asszimilált zsidót?

A magyarországi liberális kormányzat a zsidó bevándorlásban, a zsidó tőkeerőben, az európai kulturális és művészeti orientációban (pl. a Nyugat) a nemzet gazdagodását látta. Az istóczyánus antiszemita jobbszárny hangja harsány volt ugyan, de hatásában gyenge.

Ez volt a helyzet az elvesztett első világháború végéig. Az őszirózsás és kommunista forradalom végleg elrontotta Magyarország megítélését a győztes nyugati hatalmak részéről. Valószínűleg ennek is része volt a trianoni diktátum keménységében. Azonban az igazság kedvéért meg kell mondani, hogy az újonnan keletkező keresztény kurzus - a szegedi gondolat - hazafias magyar urai elfogadták az ún. Vyx-

jegyzeteket, ami már előre vetítette Trianon árnyékát. Magyarország csonkolására egyedül a többségében zsidó vezetésű Tanácsköztársaság mondott nemet és vette fel a reménytelen katonai küzdelmet a Felvidéken, és a Balkánról beözönlő román csapatok ellen.

A zsidó nagytőke éppen úgy szemben állt a kommunista forradalommal, mint a keresztény nagybirtok,

ipari - üzleti hálózat. Éppen ezért váratlan és érthetetlen meglepetésként érte, hogy a Nagy-Magyarország megvédése érdekében semmit sem tévő, büntudattól és szégyentől gyötört, nem annyira keresztény, mint inkább megkeresztelt pogány urak szótárában a 'kommunista' a 'zsidó' szinonimájává vált.

A vagonok csak a vég kezdetén érkeztek meg? Hát mikor kezdődött a Holocaust? A különítményesek zsidóra vadászásával és az úgynevezett konszolidáció után a numerus claususszal, az egyetemi zsidóverésekkel. A numerus claususszal Magyarország elkezdett kifelé masírozni a felvilágosodott Európából, a középkor homálya felé. Lehet, az volt a baj, hogy a Szentkoronán ferde maradt a kereszt és nem egyenesítették ki, hogy újra az ég felé mutasson. Ferde kereszt, ferde kereszténység, népiertás idején passzív Egyház, akinek Kun páter személyében akadt olyan papja, aki a Dunaparton gatyára vetkezett zsidók ellen adta ki a parancsot: 'Jézus nevében, tűz!' Fél évszázadnak kellett eltelnie, amíg Isten 'méltatlan, de hivatalos szolgálói' feltámadtak tetszhalálukból, és a szószékrol, újságok hasábjairól és a bírósági cirkusz vádlottjának padjáról újfent lobogtatják a

zsidók kirekesztésének zászlaját. Magyarországon nem hirdették ki a II. Vatikáni zsinat határozatát és a szentatya enciklikáját, amely felmenti a zsidóságot az istengyilkosság szörnyű vádjá alól. Csakhogy... A második világháború előtt nem lehetett tudni, hogy az ún. kultúrantiszemitizmus, harsány zsidózás, antiszemita heccelés hová vezet. Ám aki Auschwitz után is zsidóellenes akciókat szervez, annak a számára nincs mentség. Akár vállalja, akár nem: potenciális gyilkos.

A numerus claususszal megszűntek a zsidó magyarok. Magyarokat nem lehet kizárni magyar egyetemről. A zsidó magyarok átalakultak magyar zsidókká. Nagyon nehezen vették tudomásul. Menekülésképpen sokan kikeresztelkedtek, mert még mindig azt hitték, hogy a vallásukról van szó és megtérésük Krisztushoz megvédi őket. Sokáig nem tudtak mit kezdeni a fajelmélettel, a nürnbergi törvényekkel, hogy zsidó az az ateista, keresztény, haszid, buddhista, muzulmán vagy marslakó, akinek legalább az egyik nagyszülege (25%) zsidó volt.

A zsidóság első bűne, hogy ezt tudomásul vette. Mert a zsidóra - tartozzon bármilyen vallásos irányzathoz - lemoshatatlanul, sőt lereszel-

hetetlenül tapad, évezredek óta a vérében kering az Ábrahám komplexus. A meggyőződés, hogy mindenféle jót, vagy rosszat az Isten küldte, tehát hálával, vagy kétségbeeséssel el kell fogadnia. Sőt, egy mai ortodoxot nem érdekli, hogy menyire szilárd hittestvére hite Istenben. Az érdekli, hogy betartja-e azokat a parancsolatokat a 613-ból, amit a Templom pusztulása után még lehet. Tehát engedelmeskedni kell Isten hatalmának, vagy annak, akinek Isten hatalmat adott a földön.

Az engedelmisségnek ebben a kultuszában nem vették észre, hogy a numerus clausustól kezdve a zsidótörvényeken át a deportálásokig, a magyar törvényhozás és nyomában a magyarság jelentős része kiöklendezte magából a zsidóságot. (A ma újra hallatszó öklendezés még annak a régi hányingernek a maradványa, amit most nem kussoltatnak le.) Csakhogy közben a kiöklendezésből gyilkolás lett. Az utálkozásból népiertás. A zsidóból nemzetidegen. Ez lett a következménye, hogy a zsidó magyar magyar zsidóvá változott."

Részlet

Marton Frigyes - Popper Péter
Gázláng című könyvéből

A STATUSQUO IZR. HITKÖZSÉG FŐRABBI ÉS ANYAKÖNYVI HIVATALA
NYIREGYHÁZÁN.

26/1942 sz.

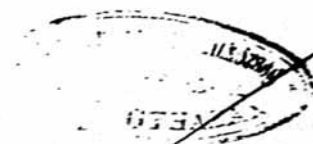
Tekintetes

Polgármesteri Hivatal
H e l y b e n

K.456/1942.l.Aj. számú átiratára van szerencsém
bejelenteni, hogy az egy-igaz Isten törvénye szerint zsidónak
születtem és zsidó-vagyok minden tekintetben.

Nyiregyháza, 1942, január 12

Bernstein Béla
főrabbi

A Sófár ZÁCHOR - EMLÉKEZZ rovatában a Holokauszttal kapcsolatos megemlékezéseket, történeteket szeretnénk közölni. E célból felhívjuk a Sófár tisztelt olvasóit, hogy ha a Vészkorszakkal kapcsolatos bármilyen történetük van, amit szeretnének az újság olvasóival megosztani, keressék fel a Hitközség irodáját, hogy a történetet papírra vethessük.

Elsőként Kovács László hamarosan megjelenő Tanú vagyok című könyvéből közlünk részleteket.

A nyíregyházi gettóban I.

Az elmúlt évezred utolsó századában történt Soára emlékezünk. Emlékezzünk! Hatvan éve, 1944-ben érte el csúcspontját a magyar zsidóság tragédiája. Száz- és százazreket, kisdedet és középkorút, ifjút és aggyastyánt nyelt el a haláltáborok zsidóvérre éhes gyomra. Azóta elcsitult az elgyötörtek és megkínzottak jajkiáltása, elhalt a kivégzettek utolsó sóhaja. A túlélő gyászolók könnyei is elapadtak, csak éppen feledni nem tudnak, nem tudunk! Nincs jogunk feledni, hogy a holokauszt nem a semmiből, nem egyik napról a másikra következett be! És az emlékezés újra, meg újra könnyeket csal a szemekbe, - az emlékezés könnyeit...

Április 16-án a délutáni órákban kimerülten, éhesen, porosan és piszkosan, kétségbeesetten, megalázva és megfélemlítve ért menetoszlopunk a gettó Kossuth utca elején, deszkából ácsolt főkapujához. Volt olyan vidéki csoport, amelyet zuhogó esőben hajtottak, úztek a derék lovas banditák, hogy minél hamarabb a városba érjenek.

Érdekes, hogy a város kedves színtöltje a villamos ugyanúgy járt, mint korábban. Ké-sőbb a kisvonat is végigpöfögött a Kossuth utcai „új lakásunk“ előtt. Pedig én azt hittem, hogy azért, azokért az igazságtalanságokért, ami aznap velünk történt, megáll az élet. Nem állt meg!

A befogadásunkra kijelölt házakra nem kellett Dávid-csillag vagy más jel, mert azok utcára néző ablakait - a kilátást megakadályozandó - bemeszelték. Így e lakások már messziről jól felismerhetők voltak.

A gettó a Kótaji (ma Vasvári Pál) - Dohány - Vay Ádám és Jókai utcák, a Bessenyei és a Kis tér (ma Mártírok tere) által határolt körzet volt. A vidéki zsidó családok lakhelyeül az e körzeten belüli házak közül mintegy 120 (nyíregyházi zsidó családok által lakott) épületet jelöltek ki. Az e körzeten kívül lakó nyíregyházi zsidó családok egy hétig még otthonaikban maradhattak. A Kis téri ortodox templom volt a gettó „kórháza“, annak udvarán és az épületeiben a konyha és a raktárak.

Még otthon, a zsidó iskola udvarán (nem véletlenül) egymás mellé kerültünk három olyan családdal, akikkel évek óta jó barátságban voltunk. A gyerekek, (három fiú, három lány) hozzánk hasonló korúak, jó pajtásaink. Az iskola udvaráról mind a négy család családfő nélkül került ki. Róluk, hozzánk hasonlóan a másik három családnak sem volt semmi tudomása. A négy csonka családot a négy anya egy 12 fős nagycsaláddá alakította. Anyáink a lakóhelyelosztást figyelve úgy helyezkedtek (de bennünket, gyerekeket is úgy igazgattak), hogy mi tizenketten mint egyetlen család

kerültünk elhelyezésre a Kossuth u. 38 szám alatti ház egyik udvari, szegényesen berendezett szobájába. És e nagycsalád tizenkét tagjából tizenegy a barna iszonyat áldozata lett. Egyedül éltem túl. A kevés bútor ellenére szinte alig volt hely a szobában. Anyáink döntésére mindent kipakoltunk, ők kitakarítottak, a padlót felsikálták. Bútornak asztal, székek, egy fali könyvespolc és fogas maradtak a szobában, a többi a tornácra lett elhelyezve. Éjszakára az asztal és a székek is kikerültek ugyanoda. Ekkor fel sem vetődött bennünk, mi lett volna velünk télen ilyen körülmények között. Anyáinknak is köszönhetően a változatos tavaszi időjárás ellenére kitelepítésünk egész ideje alatt senki sem lett közülünk beteg. Az ezt követő napokban mindnyájan megtanultunk felváltva, asztal nélkül és kézben tartott tányérból, állva vagy a tornác kőlapján ülve enni. Kis dolognak tűnik, mi gyerekek itt és ekkor tanultuk meg becsülni az egytálételes ebédeket. Milyen jó is volt - ha volt!

A kb. 4x4 m-es szoba bútor nélkül is nagyon szűkös volt 12 fő benntartózkodásához, különösen lefekvés-kor. Nappal, aki csak tehetett a szobán kívül az udvaron vagy a tornácra tartózkodott. Az utcára kimenni - a váratlan és kellemetlen találkozások elkerülendő - nem volt tanácsos, de senki nem is akart. Oda csak

akkor mentünk, ha az feltétlenül fontos, elkerülhetetlen volt. Az esti lefekvés az első napokon a helyhiány miatt minden alkalommal külön kellett megszervezni.

Második napon lefekvés előtt a négy anya minden gyereket a szobába rendelt, s az ajtót bezárták. Egy felelősséggel teli, sorsunkért aggódó, mégis határozott hangvételű beszélgetés kezdődött el velünk. A nyolc gyereket egyenrangú partnernek tekintve mondták el anyai jó tanácsait, útmutatásait. Ma is elszorul a szívem, amikor felelevenedek előttem ez a több, mint fél évszázaddal ezelőtti beszélgetésünk, aminek csak a tartalmát tudom feleleveníteni: teljesen ismeretlen és kiszámíthatatlan mindnyájunk jövője. Ezért mindent meg kell tennünk egymásért, segíteni egymást és a tőlünk még jobban rászorulókat. Ha valamilyen ok miatt valaki elkerül, elszakítják a többiek-től, ne hagyja el magát, próbáljon talpon maradni, legyen becsületes! Ne hagyjátok magatokat, legyetek bátrak! Soha ne feledjétek el, ami apáitokkal történt, ahogy szétszakították családjainkat, ahogy bántak és bánnak most is velünk! Ha majd felnőttek és családok lesz, mondjátok el, mi történt, mit tettek velünk, a becsületes, törvénytisztelő magyar állampolgárokkal, csak azért, mert zsidók vagyunk! Végül: a tisztálkodás legalább annyira fontos emberi szükséglet, mint az étkezés. E szavak, érzések elkísértek oly sok szörnyűségen keresztül, s még ma is bennem vannak az akkor el nem mondott fogadalmunkkal együtt. Én magam még ma is időszerű, egy egész életre szóló parancsolatnak tekintem az akkor, ott elhangzott intelmeket.

Ma is csodálattal és hálával adózom e négy törekeny, szép és művelt fiatalasszonynak. Szülőanyám, Anci és Magda néni negyvenen innen, egyedül Lili néni volt akkor 47 éves. Ahogy féltették, védtek, együtt tartották, nevelték és formálták e vérgőzös időben kis-nagy családjukat, gyermekeiket. Ahogy egy életre szóló útravalóval elláttak bennünket, akik között a legidősebb Pali 15, Évi nővérem 14, Gyöngyi, Gyuri, Dávid és én 12-13, Lívi és Andi pedig 10 és 11 éves volt.

Még egy dolog, ami miatt örökké emlékezetes maradt ez az akkori családi beszélgetés. Valamelyik kicsi szájából hangzott el, hogy a másik gyerek anyját ne néizzük, hanem a nevük után mondjuk az anya nevet. Így lett ettől kezdve szülőanyám Mariska anya, a többiek Anci anya, Lili anya és Magda anya. Ha mindenkit egyszerre akartak megszólítani, akkor négy anya. (Így mondták!) Ha a sajátot, akkor anyu. A családi megszólításnak ezt az új rendjét a négy anya először megmosolyogta, mi is többször tévesztettünk, de rövid idő alatt mindenkinek természetessé vált. Ekkor született az a közös döntés is, hogy ezután szobánkra mindig egy anya és két gyerek ügyeljen bent vagy a szoba előtt tartózkodva.

Mi, a négy fiú rosszak voltunk, néha a lányok is pajkosak, de fogva tartásunk egész ideje alatt soha egy pofon el nem csattant vagy más testi fenyítés nem történt. Pedig ma már el tudom képzelni a négy anya lelki világát, amit még súlyosbított, hogy gyermekeiket nélkülözni, sőt éhezni is látták.

„...mondjátok el, mi történt, mit tettek velünk, ... csak azért, mert zsidók vagyunk!“

A négy kis család mindegyike azon kesergett, hogy mi van apuékkaival, a családfőikkel. Mint később kiderült, nemcsak mi, mások is hasonlóan jártak a családok szétszakításakor a ruházati és élelmiszer-csomagokkal. A lakásunkkal szemben egy utcai fűrt kút volt. Valakinek mindig sorba kellett állni, hogy vízhez jussunk, de volt, és ez a lényeg. A sorban állás és a vízfordás a fiúk feladata lett. Mosáshoz teknő, főzéshez edény és főzési hely nem volt, illetve kevés. Az egész házban csak két tűzhely volt, mert a korábban is itt lakó családnak (vagy családoknak? már nem emlékszem) nem kellett több. Anyu az udvaron téglákból alakított ki egy főzőhelyet, módszerét több család is átvette. Akinek nem volt ételme, annak a többi család adott. Ahogy egyre jobban fogyott mindenkié, a Kis téri központi konyháról hoztunk az udvar lakóinak. Eleinte kenyeret és nyersanyagot, később főtt ételt.

A gettóból három alkalommal szöktem ki. Első ízben minden határozott cél nélkül, csakhogy a tilalmi rendelkezéseket megszegjem. Simán, könnyen ment. Nem volt légmentes lezárás. A Kossuth utcához hasonlóan a gettó területére eső többi utca eleje-vége is keresztben szögesdrótos deszkakapuvál volt lezárva. A gettó határára eső utcák, házak alacsony kerítésein keresztül könnyen kijutottam a lezárt területről. A gettó határát jelentő Vay Ádám utcára érve az ott lakó Mariska néniékhez (édesapám nővére) csengettem be. Nagy fiúk, Laci akkor már „muszos“ volt, Imre és Pali otthon voltak. A családfő, Lajos bácsi gettórendőrnek volt besorozva. Elmondtam sorsunkat, nagy-néném rögtön csomagolt. A kerítésen át megrakodva, már csak nagy nehézségek árán jutottam vissza. Nagybátyám két alkalommal keresett fel bennünket, másodszer búcsúzott is, mert - mint mondotta - rokonsága Budapestre viteti fel családját. A vézskorszakot Budapesten élte túl a család - Laci kivételével. Ő egy

keretlegény "jóvoltából" veszítette életét. Családja, de különösen az édesanyja soha sem tudott napirendre térni gyermeke tragédiája felett.

Második és harmadik alkalommal a Jósa-kútig, majd az Erdei kitérőig jutottam el. E két esetben tűzrevalót hoztam magammal különösebb nehézség és főleg sárga csillag nélkül. Szegény anyuék, mikor ezt megtudták...

Lili anyja az udvarunkon az iskoláskorú gettó-gyerekek részére tanuló csoportokat alakított. Ebben segítségére volt Éva nővérem és nagycsaládunk leánytagjai. Először csak a mi házunkban lakó, később már a szomszédos házakban élő gyerekek is átjöttek. A négy anya fontosnak tartotta, hogy a gyerekek el legyenek foglalva, ne haszontalanul múlassák az időt, egyúttal jobban bírják a nélkülözést és az éhezést is.

A már korábban megalakult Zsidó Tanács igyekezett úrrá lenni a kiszolgáltatott embertömeget érintő szörnyű körülményeken. A tanács irodája 21 fővel működött. Minden feladatnak volt felelőse, de intézkedési lehetőségeik teljesen be voltak szűkítve. Nekik kellett előbb a városban lévő gettó, majd a három gyűjtőtábor minden ügyét intézni. A templomba telepített kórházba 11 orvost, 5 gyógyszerészt, 2 szülésznőt, az ambulanciára és a gettóba további 6 orvost osztottak be. Valamennyien szakemberek, de munkájuk feltételei minden képzeletet alulmúltak. A tanács megalakította a gettórendőri csoportot is összesen 92 fővel.

Napok múltán minden családnak összeírták a gondjait, előre közölve, hogy abból keveset tudnak orvosolni. Hiába érdeklődött a négy anya a tanács képviselőjétől a családfők felől, ő semmit sem tudott róluk. (Mindezekről függetlenül élte április 16-óta a maga zárt világát a megbízhatatlanokat fogva tartó varjúlaposi gyűjtőtábor.) Az anyák csak a családfők tartózkodási helyére voltak kíváncsiak. Ez ügyben nekünk is, mint annyi másnak, kérdéseink

megválaszolatlanok maradtak. Ma már én is természetesnek tartom ezt. Mit tudott volna tenni az illető annyi szétszórt család ezernyi gondjának ügyében?

Szeretném határozottan megcáfolni azt a sokaktól hallott, mások által leírt állítást, miszerint a csendőröknek a városi gettóba és a gyűjtőtáborokba, az őrláncan belüli lezárt területre tilos volt a belépés. A nyíregyházi gettó és gyűjtőtáborai esetében mindez nem igaz. Fogláraink bármikor és bárhová beléphettek, és bármit megtehettek a fogvatartottakkal. Még úgynevezett szolgálaton kívüli szabad idejünkben is. A mi házunkban is előfordult egy palóc tájszólású csendőr őrmester egy kis ékszer utáni "magánportyája". Azt ajánlotta: nem

végez kutatót, ha megkapja az eldugott értékeket, és azt is elintézi, hogy mások se jöjjenek ide kutatni. Másik alkalommal egy részeg csendőr tett nálunk látogatást hasonló ügyben. Milyen nehéz volt ezektől minden baj és követ-kezmény nélkül megszabadulni! Ha nem találtak semmit, akkor azért járt a verés. Ha találtak valamit, akkor a vétkes és családja részesült a pofonokból, a bot- vagy puskatusütésekből, esetleg a már megismert "talajtorna-gyakorlatokból" is.

De még ez sem kellett. Elég volt egy kezdeményező szadista közülük, hogy fényes nappal kihajtsák a házakban - esetleg - éppen imádkozó vallásos zsidókat az utcára, és ott csuklótassák őket ájulásig. Egy ízben éppen a kútnál voltam, amikor

nekem kellett - a néhány házzal arrébb lakó - elájult idős férfi felloccsolásához a vizet odavinnem. Hogy az élelemelvonás-büntetés (mert ilyen is volt!) kiszabását alkalmazhassák, „ellenőrzési“ feladataikat általában a késő délelőtti órákban végezték. Megvárták az ételkihordókat, majd a „vétségénél“ (ami persze mindig volt) jelenlévő egész csoportot azzal büntették, hogy ebédjüket kiöntötték.

Hogy a gettóba zárt tömeg ne unatkozzon, kötelezően elrendelték számunkra az úgynevezett gettórendszabályok, előírások megtanulását. Szerintem ez is része volt a kiszolgáltatott tömeg fizikai, lelki meggyötetésének, megalázásának. Annak, hogy tudassák velünk: mi nem vagyunk emberek. E rendszabályok jellemzőek ki-agyalóikra.

Tudták, hogy az előírásoknak csak a férfiak (s azok sem mind) tudnának eleget tenni, bár a szabályok a 6 év feletti kisgyerektől a nőknőn át az aggastyánokig mindenkire vonatkoztak. A cél éppen ez volt. Az tudniillik, hogy ha a rendszabályokat nem tartották be, akkor az azt megsértőnek büntetés jár. Márpedig a vallásos zsidóknál a kalap, sapka vagy kipa viselése vallási előírás. A nők esetében a szabály szerint kendőjüket kellett volna levenni stb.

Kovács László

A következő számunkban folytatjuk.

„Hogy a gettóba zárt tömeg ne unatkozzon, kötelezően elrendelték számunkra az úgynevezett gettórendszabályok, előírások megtanulását.“

Emlékeim tablóján

Megálltam minap az egykori Szabolcs Szálló oldalán frissen elhelyezett emléktáblánál, ahol az ugyancsak egykor nyíregyházi vaskereskedő, Wirtschaftfer Armin üzlete állt, és feltolultak az emlékek. Eszembe jutottak gyerekkorom képei. A fenti üzlet, amelybe apámmal együtt sokszor betértem szöveget, patkóvasat, miegymást venni. A készséges kereskedő, a segítők, akiket köszönésben senki nem tudott megelőzni, s akiknél nem volt lehetetlen - ha ma nincs, tessék holnap befáradni... S jöttek a negyvenéveses esztendőket megelőző időkből azok a napok, amelyeknek személyes tanúja lehettem.

Így került elém Silberstein bácsi, a bor- és szeszeskereskedő, a Tavasz és a Selyem utca sarkáról, ahová apám vasárnaponként küldött fél deci árizspálinkáért. Majd Brüll Simon, akinél nagybátyám volt inas és segéd, az ő üzlete a mai zöld irodaház helyén állt. Azután Schwarz bácsi, a hentes, aki anyámnak adott munkát akkor is, amikor a városban éppen megállt a gazdasági élet. Megkedves felesége, aki ilyenkor kiflivel és tejeskávéval kínált. Lányuk, Lazarovitsné, a női kalapok mestere, a Luther-házbeli bérlakásuk alatti szalonból. Vejük az első világháborúban volt honvédfőhadnagy, egy sor kitüntetéssel egyenruháján, amit a kisunoka, Andriská mutatott meg nekem nagy titokban.

Jönnek az emlékek szép sorjában. Laknerhez, a pékhez friss kenyérért küldött nagymama, de előttük, félméternyi széles átjárón mentem - a heti piacot is útba ejtve - iskolába. Nem messze innen, a mai szabad-

időcsarnok Bujtos utcai bejárója előtt Feiler bácsi faraktáránál álltak a lovas kocsik, köztük édesapám, fuvarra várva.

Közelebb nagyszüleim házához, ahol mi is jó ideig laktunk, a Hunyadi utca közepe táján "gyártotta" a szódavizet Jakubovits bácsi

**„...sábeszkor annyi
volt a feladatom,
hogy megsercintsek
egy szál gyufát és
odatartsam az
elkészített papírger-
jesztő alá.“**

családjával, hogy rossz gebéjével és roskatag járművével elvigye színes és fehér üvegeit a vevőkhöz. Péntek esténként nekem is jó dolgom volt, sábeszkor annyi volt a feladatom, hogy megsercintsek egy szál gyufát és odatartsam az elkészített papírgerjesztő alá. Amiért a fizetségem egy üveg szóda volt, nekem nagy kincs, ajándék apámnak. Szemben Weinberger bácsi lakott, idős házaspár, két vagy három tehénjük legelt a szemközti réten, a tejet naponta elhordták a közel lakók. Majdcsak tőszomszédaink, Goldfarbék (tisztviselő volt az apa, ha jól tudom), s Főgelék, nagy család, roppant ked-

vesek, mindig tiszták és szorgalmasak. A Belső körút sarkán - ahová szívesen jártam sóért, cukorért, élesztőért - ma is álló, földbe süppedt házikóban volt a tenyérnyi szatócsbolt, ahol Hegyi néni, számomra a világ legaranyosabb kiskereskedője szolgálta ki gyér vevőkorét. Aki sose felejtette megkérdezni, hogy van a családunk. Egyébként, név szerint üdvözlétét küldte, s mindig kaptam ilyenkor egy selyemcukorkát. Ha éppen nem volt pénzünk, nem gondolkodott el az ügyön, majd meghozzuk, ha lesz ...

Emlékszem a napra, amikor elvitték őket a Körte utcai gettóba. Tisztán látom az arcukat, ahogy búcsút intenek utcán álló családunknak. Ők örökre. Az az emléktábla az üzlet helyén nekik is szól. Emlékeim "tablóján" ott vannak ők is, akik együtt örültek, szenvedtek, éltek és reméltek velünk. Harcoltak az első világháború orosz és olasz frontjain, amiért Károly - csapatkeresztet és Sebesülési érmet kaptak. Épületeik, házaik, iskolájuk, kórházuk, üzleteik egy része ma is szolgál minket. Munkájuk, amellyel hozzájárultak a város anyagi, szellemi gyarapodásához, nagyon is figyelemre méltó.

Hatvan éve idén, hogy bekövetkezett a történelem legnagyobb népiratása, a holokauszt. Most már tudom: gyászuk az én gyászom is. Nekem Weinberger bácsiék és Hegyi néniék jelentették és jelentik a zsidóságot.

Egyre inkább hiányoznak.

Kopka János
újságíró

Izraelben jártunk II.

Mielőtt elmondanám, mit éltem meg Izraelben, szükséges felidézni azokat az előzményeket, amelyek meghatározták életem útjának irányát.

Úgy nőttek fel, hogy nem tudtam semmit a gyökereimről. Édesapámról - aki 8 éves koromban meghalt, kevés emlékem maradt meg. Édesanyám nagy szeretetben nevelt fel.

Mikor már főiskolára jártam, kezdtem egyre komorabban szemlélni a világot. Nem találtam a helyem az erkölcstelen életet folytató, az élet örömeit hajhászó társaim között, valami tisztára, szépre vágytam. Aztán megismertem olyan keresztény fiatalokat, akiknek már a tekintete, beszéde is elárulta, ők megtalálták azt, amit én kerestem. I-ten felé kezdtem fordulni és így kezdtem a Biblián keresztül megismerni Őt és az Ő Választott Népét. Végre kiléptem korábbi sötét cellámból, és a zárkózott, félelmekkel teli, sokszor búskomor emberből egy nyílt, szabad, boldog emberré lettem.

Különös módon ragadta meg figyelmemet a zsidó nép története. Láttam, hogy a Tóra és a többi könyv nem meséket tartalmaz, hanem egy létező népről szól, amely a mai napig fennmaradt, és azok a több ezer éves ígéretek a szemünk előtt teljességgel be: Izrael állam megalakulása és a zsidó nép hazatérése. Nagyon közel éreztem magam ehhez a néphez, de az okát nem tudtam. Az évek folyamán sok magyarázatot hallottam a Bibliából, de mindig zavart, hogy a zsidó népről úgy beszélnek, mint akik már nincsenek ott I-ten tervében. A keresztény behelyettesítés, hogy a próféciák már nem Izraelnek szólnak, hanem az újszövetségi népnek. Nem tudtam ezt soha elfogadni, de úgy éreztem, egyedül vagyok. Azonban később megismertem olyan hívőket, akik zsidók és hisznek abban, hogy I-ten nem fordult el az Ő Népétől. Úgy éreztem, nekem köztük van a helyem. Így kezdtem egyre jobban megismerni a zsidóságot, a hagyományokat, az ünnepeket, hitem gyökereit. Elkezdtem tanulni az ivritet nagy lelkesedéssel, bár nem tudtam, miként fogom én ezt használni itt Magyarországon.

Ebben az időben tudtam meg, hogy

Édesapám ágán vannak zsidó gyökereim. Nagyon titkolta Édesanyám előtt is az ő múltját, mindig kitért a származástól való kérdések elől. Kerestem papírokat, de ez idáig nem került elő semmi.

Egyre jobban vártam, hogy kijuthassak abba az országba, amiről eddig csak olvastam, képeket láttam. Már egész jól beszéltem a hébert, de még mindig nem jutottam ki. Néha a nyelvtanárnom értetlenkedett, hogy mikor megyek már ki, csak vegyek egy repülőjegyet, és irány Tel-Aviv. Megtehettem ezt volna, de én arra készültem, hogy az Ő-való fog engem kijuttatni, a rendelt időben és ez egy olyan út lesz, ahol én nem turistaként fogok szétnézni, hanem belülről fogok látni mindent.

Vártam és időközben megismertem Esztert. Nagyon hamar láttuk, hogy mennyire kiegészítjük egymást, mennyire egymáshoz tartozunk. Miközben ő megtalálta identitását, elfogadta küldetését, egy csodálatos társat kaptam az ő személyében. Együtt indultunk el ezen a régi úton és tudtuk, mi együtt fogunk kimenni Izraelbe. És teljesen váratlanul, mint az égből a kezünkbe hulló ajándék, úgy kaptuk meg a lehetőséget, hogy két hetet Izraelben töltsünk.

Az út első felében a Szochnut szervezésében főleg az ország északi részét jártuk be.

Szervezett programjaink keretében reális képet kaptunk arról, hogy mit kell vállalnia annak, aki alijázni akar. Tisztában vagyunk a nehézségekkel, de tudatosan, az Ő-való segítségével készülünk mindketten a hazatérésre. Valaki kérdezte tőlem: „Miért nem például Angliába mentek?” Nem azért készülünk ott letelepedni, mert ott jobb a megélhetés, hanem mert ott van az otthonunk. Ezt „töredék zsidóként” én így érzem, nekem olyan természetes volt az a légkör, otthon éreztem magam, és nem egy idegen, szokatlan kultúrával találkoztam Izraelben.

Az egyetemek, befogadási központok látogatásán túl természetesen volt idő a főbb látnivalók megtekintésére is. Tel-Aviv, Haifa, Akko, Tivéria: sok szép helyet láttunk, de a szívünkben egyre csak azt vártuk, hogy megérkezzünk a HELY-re, Jeruzsálembé.

Sabbatkor mentünk el a csoporttal az Óvárosba. Tudtam, ez nekem és Eszternek is nagyon fontos esemény lesz. Egy találkozás az Ő-valóval, Izrael I-tenével és Izrael Szentjével. Amikor a zsidó negyed lépcsőin leérve megláttuk a Templom Hegyet, már csak szóltanul álltunk, és éreztük, szent helyen vagyunk. Az Ő jelenlétében. Amikor ott imádkoztam a Kotelnél, csak azt éreztem, mint nehezedik rám fizikálisan is az a teher, hogy van egy küldetésem, hogy nekem e nép között van a helyem, adnom kell tovább mindazt, amit az én I-tenemtől kapok.

Utunk második felében már önállóan jártuk Jeruzsálem utcáit, és olyan emberekkel ismerkedhettünk meg, akiknek élete, munkája mély benyomást tett ránk.

Megismertünk egy ortodox családot, akik minden erejükkel segítik a rászorulókat, új bevándorlókat, időseket, beteget. A világ számos pontjáról küldött levelekre személyesen válaszolnak, ha hívják őket, mennek keresztény gyülekezetekbe tanítani, hogy helyesen lássák a zsidóságot és Izraelt. Rendszeresen imádkoznak a Kotelnél, hogy mindenki lássa: I-ten meghallgatja a tiszta szándékú kéréseket.

Dávid bácsi, egy idős magyar ortodox zsidó egész nap járja a pékségeket, éttermek konyháit, hogy a megmaradt árut szétossza a szegények között. Vigasztalást visz a Holocaust túlélőinek, pedig ő is az. Az a Szeretet van benne, amit ember nem kaphat máshonnan, csak fentről.

Cvi, egy másik idős magyar zsidó bácsi, akihez a jeruzsálemi felhőszakadástól szétázottan mentünk be kicsit megszáradni. Mindjárt a háború után vándorolt ki - de akkor nem az EL-AL járatával. Üldözötten, Európa nyugati államain átvándorolva, majd végül hajóval. Részt vett a Hatnapos Háborúban. Azt mondta, amikor visszafoglalták az Óvárost és ő is ott állt a Siratófalnál, ott törlődött ki belőle minden korábbi borzalom emléke.

Megismertünk életeteket, sorsokat - belülről láttuk Jeruzsálemet. A valóságot. A szükségeket. A helyünket...

Tóra, Próféták, Írások - תנ"ך

Visszatérés Cijonba

A jeruzsálemi Templomot i. e. 586-ban rombolták le a babilóniaiak, és ezzel megkezdődött az első diaszpóra Jirmejáhu próféta által meghatározott 70 éve.

A 70 év leteltével, i. e. 516-ban azonban már a hazatérő zsidók felavatták a Templom-hegyen az oltárt. Ennek előzménye, hogy Kúrosz perzsa király engedélyével i. e. 537-ben ötvenezer zsidó "alijázhatott" Judeába. A visszatérők Jeruzsálemet és környékét újra benépesítették, és a Szentély felépítéséhez haladéktalanul hozzáláttak.

Azt tudni kell, hogy az akkori kor "palesztinjai", azok a samaritánusok, akiket a babilóniaiak telepítettek a zsidók helyére (akik egyébként a judaizmusnak egy torz formáját vették fel), a bevándorlókat - a mai palesztinokhoz hasonlóan - betolakodóknak tekintették és minden eszközzel hátráltatták a Szentély felépítését. Dáriusz király i. e. 522-i

trónra lépésével azonban az építés új lendületet kapott.

Erről a korszakról a Szentírás két kötete, Ezrá és Nechemja könyve tudósít. Ez a két férfi Judea újraépítésének két fontos személyisége volt.

Ezra i. e. 458-ban települt vissza Judába. Elkeseredve látta, hogy a mózesi hit helyreállítása igen nagy hiányt szenved. A vegyes házasságok elszaporodása már a zsidóság etnikai fennmaradását veszélyeztette. Ezra ezek ellen küzdött. Tevékenységét nehezítették a környező ellenséges népek.

I. e. 445 körül Nechemja, egy magas rangú perzsa hivatalnok, Artaxerxész király főpohárnoka tért vissza a Szent Földre. Ő a biztonságpolitika megszervezője volt. Első rendelete Jeruzsálem falainak helyreállítása volt. A fal építésének hírére az ellenség fel is vonult Jeruzsálem ellen, de már későn: a falon alig volt rés. A

munka azért ment ilyen gyorsan, mert a zsidók egyszerre több helyen dolgoztak. A munkacsoportokat két részre osztották. Egyik felük dolgozott, a másik harcra készen őrt állt.

I. e. 444-ben, tisri hó 1. napján, azaz Ros Hásánákor, Ezra és Nechemja összegyűjtötte az összes zsidót és felolvasták a Tóra szövegét. A szövetség ősi szavai a hallgatóság szívéig hatolt, és újra elkötelezték magukat a Tóra megtartása mellett.

A hagyomány szerint az ő tanítványaikból alapult a Nagy Gyülekezet nevű testület, mely tevékenységével a mai modern judaizmus alapjait vetette meg, többek között az imák szövege megszerkesztésének elkezdésével és a Szent Íratok összegyűjtésével.

Ezra és Nechemja könyvével véget ér a zsidóság történelmének tárgyalása a Szent Íráson belül.

T-Á. P.

A Passió keresztény kritikája:

Óvás Mel Gibson „evangéliumától”

Mel Gibson A passió című filmje nincs a világhíresség Atyjától. „Alkotását” a szerző a Szentlélek tanácsának nyilvánvaló elutasításával, a szentírási összefüggések durva felrúgásával, sőt nem egy helyen a bibliai valóság hol primitív, hol tendenciózus meghamisításával készítette el.

A filmnek mintegy kilenczeted részét két cselekményi szál uralja, együtt is és külön-külön is prostituálva a szeretet evangéliumát.

1. A Názáreti Jézus szenvedéseinek öncélú, vértenger és a szétfröccsenő emberi testdarabok vágóhídi tivor-

nyájává torzított ábrázolása nem a Megváltó küldetéséről szól, hanem az Istentől való eltávolodást Isten megcsúfolásával áthidalni törekvő barbarizmus vámszedőinek lelkiüldetéséről. A bűn uralma alatt élő ember arra irányuló igyekezete, hogy személyiségtorzító ferdeségekben elégitse ki ösztönigényeit, és ezt még lelki elmélyülésnek is nevezze, tökéletesen ellentétes a golgotai örömhírral. A kinyilatkoztatás "elvégeztetett" igéje a szadizmusban értelmet és kielégülést kereső bűnök megítélésének, a halál halálának üzenetét hirdeti; az önfeláldozásig kész isteni szeretetről

és megalázkodásról, a „test és vér indulatától” megterhelt emberi valóság megváltásáról szól.

2. Az evangélium megfellebbezhetetlen üzenete szerint a bűn minden embert azonosképpen érintő realitás. Hasonlóképpen egyértelmű állítása a Szentírásnak az is, hogy minden ember kivétel nélkül és azonosképpen rászorul a megváltásra. Amint Pál apostol fogalmaz, "mert nincs különbség". A bibliai passió a szent pénteki események háttérben ennélfogva nemcsak nem keres, de lényegéből fakadóan nem is kereshet emberi felelősöket. Az üzenet

gyűjtőpontja egyedül és kizárólag Istenre mutat, nyilvánvalóvá téve, hogy a Golgota szeplőtelenül szentségi cselekményének minden pillanata mögött Ő, és csak Ő áll.

A bibliai passiótól ezzel egybecsen-
gően tökéletesen ide-
gen a zsidók elítélése,
Krisztus-gyilkos és
vandál indulatok rep-
rezentánsaiként törté-
nő beállítása is. (A
magát hithű kato-
likusnak valló Mel
Gibson ezen a ponton
saját egyházát is durván megalázza.
Lásd az antiszemitizmustól elforduló
II. Vatikáni Zsinat teológiai-egy-
háztörténeti fejleményeit.) A Názá-
reti Jézus éppúgy szerette zsidó
testvéreit, mint Atyja, aki örökkön-
való szövetséget kötött velük, meg-
bánhatatlan ígéretekkel ajándékozta
meg őket, és együtt vándorolt velük a
történelem Via Dolorosain. A
nagyöntek szerzője ma is együtt él
népével, és fájdalmaikban együtt
szenvet velük. Most éppen Mel
Gibson filmjének láttán.

Mel Gibson filmje egy lelki antrax-

akció piaci kísérlete, amely az
üdvösség és kárhozat, az élet és halál
kockázatának komolyságával veszé-
lyezetteti az örömhírt szomjazó ember
keresését.

Testvéreinknek, akik Mel Gibson

**„Minden jó adomány és minden tökéletes
ajándék felülről való, és a világosságok
Atyjától száll alá” – olvasható Jakab
apostol levelében.**

pornográf művének megtekintésére
vállalkoznak, Isten előtti felelősség-
gel és súlyos aggodalommal azt
tanácsoljuk, hogy a Názáreti Jézusra
emlékező imádsággal és böjtöléssel
erősítsék meg lelküket a Sátán A pas-
sion keresztül megvalósuló kísértésé-
nek elviselésére.

A keresztény egyházak felelős
személyeit pedig arra hívjuk fel,
hogy Isten előtti felelősségük tudatá-
ban, pásztorális komolysággal figyel-
meztessék egyházaik tagjait e Szent-
írást és a kereszténység legszentebb
eszméit megcsúfoló lélekromboló

tévelygés minden veszélyére.

Külön is sajnálatos és undort keltő,
hogy a médiumok képviselői ama
bizonyos harminc ezüst kasszírozásá-
nak igyekezetében maguk is egy
szintre kerültek a legsötétebb indula-
tok kalmáraival. Ebben az
évben van éppen hatvan
esztendeje annak, hogy a
magyar zsidóságot -
többek között a keresz-
tény hagyomány által is
formált gonosz indulatok
miatt - mézárszékre
adták. Ebben az évben
vetíteni Mel Gibson filmjét nem más,
mint médiakalandorság.

ENDREFFY ZOLTÁN

filozófus, katolikus teológus

IVÁNYI GÁBOR

teológiai tanár, metodista lelkész,

MAJSAI TAMÁS

teológiai tanár, református lelkész,

SZŐLLŐSSY ÁGNES

művészettörténész,

TILLMANN JÓZSEF

filozófus

Népszabadság, 2004. 03. 29.

Peszáchi imarend

ÁPRILIS 5-E, HÉTFŐ:

- 18:00: minchá, mááriv
- 18:30: széder este

ÁPRILIS 6-A, KEDD: PESZÁCH I.

- 8:30: sáchrít
- 18:00: minchá, mááriv

ÁPRILIS 7-E, SZERDA: PESZÁCH II.

- 8:30: sáchrít
- 18:00: minchá, mááriv

ÁPRILIS 12-E, HÉTFŐ: PESZÁCH VII.

- 8:30: sáchrít
- 18:00: minchá, mááriv

**ÁPRILIS 5-E, KEDD: ÁCHÁRON SEL
PESZÁCH**

- 8:30: sáchrít
- 9:30: *M Á Z K I R*

***Péntek esti ima 04. 02-
től: 18:00!***

Zájin ádári és purimi képek

vendégünk volt Meir Beck a Szochnut Alija osztályának igazgatója

A zenés pírem spielről fiatalok gondoskodtak:

Horváth Gábor és Bodnár Eszter

Kócs Ákos

Kócs Tünde

Temetői nyitvatartás

Április 1-jétől október 15-ig:

9:00 - 17:00

Október 16-tól március 31-ig:

9:00 - 14:00

*A temető peszách alatt, azaz
április 5-től 13-ig zárva tart.
Nyitás: április 14., 9:00.*

Sürgős esetben hívható:
Sugár András, 06-30-652-70-1

Sófár ■ A nyíregyházi Izraelita Hitközség folyóirata. ■ Az újságot szerkeszti a szerkesztőbizottság. ■ A Sófárt kiadja a nyíregyházi Izraelita Hitközség ■ A kiadó címe: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: nyirzsido@freemail.hu, tel./fax: (36)-42-417-939, számlaszáma: OTP 11744003 - 20331427 ■ Az újság ingyenes. ■